

כתיבת השירה, לימודה ושימה בפה

וְעַתָּה כָּתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלַמָּדָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁמְהָ בְּפִיהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בְּבִנְיֵי יִשְׂרָאֵל: (דברים לא יט).¹

הַקְהִילוּ אֵלַי אֶת כָּל זְקֵנֵי שְׁבִטֵיכֶם וְאֶדְבְּרָה בְּאָזְנֵיהֶם אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאֶעִידָה בָּם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ .... וְיַדְבֵּר מִשָּׁה בְּאָזְנֵי כָּל קְהַל יִשְׂרָאֵל אֶת דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד תָּמָס: (שם כח, ל, סוף הפרשה).²

רש"י דברים לא יט – שירת האזינו

את השירה הזאת - האזינו השמים (לקמן לב א), עד: וכפר אדמתו עמו (לב, מג).³

רמב"ן על הפסוק - בשיר ובזמרה

"וועתה כתבו לכם את השירה הזאת" - על דרך הפשט, למשה ויהושע שניהם יצוה שיכתבוה, כי רצה לעשות יהושע נביאו בחיי משה ... ולמדה את בני ישראל - למשה שהוא העיקר, כי ממנו ישמעו וילמדו, כי גם יהושע היה מלמד עמו ... וטעם השירה הזאת - השירה אשר אגיד לך עתה, והיא האזינו. ויקראה שירה, כי ישראל יאמרוה תמיד בשיר ובזמרה, וכן נכתבה כשירה, כי השירים יכתבו בהם הפסק במקומות הנעימה.⁴

ספרי דברים שו פרשת האזינו – השירה היא עדות הקב"ה בישראל

דבר אחר: "האזינו השמים" - שלא עשו כל מצות שניתנו להם מן השמים. "ותשמע הארץ אמרי פי" - שלא עשו כל מצות שניתנו להם בארץ.⁵ משה העיד בהם בישראל שני עדים שהם קיימים לעולם ולעולמי עולמים, שנאמר: "העידותי בכס היום את השמים ואת הארץ" (דברים ל יט), והקב"ה העיד בהם את השירה, שנאמר: "וועתה כתבו לכם את השירה הזאת" (דברים לא יט). אין אנו יודעים עדותו של מי קיימת, אם של הקב"ה, אם של משה. כשהוא אומר: "וועתה השירה הזאת לפניו לעד" (דברים לא כא), הא של הקב"ה מקיימת של משה, ולא של משה מקיימת את של הקב"ה.⁶

¹ השירה עצמה, שירת האזינו, תגיע בפרשה הבאה, אבל הציווי לכתוב, ללמוד ולשנן אותה, הוא בפרשתנו, כולל קיום הדברים, ככתוב בהמשך הפרק פסוק כב: "וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת בַּיּוֹם הַהוּא וְלַמָּדָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". שלוש פעולות משלימות יש בשירה זו: כתיבה (למטרה של שימור ובסיס ללימוד), לימוד של הבנה, ושינון בע"פ: "שימה בפה". ראו דברינו [הזינו לך](#) בפרשת האזינו בהם הראינו שגם החלוקה ל"עליות": ראשון, שני, שלישי וכו', היא קדומה וייחודית לפרשת האזינו ואולי גם היא סייעה ללימודה ושינונה (לצד המבנה השירי כמובן)..

² לאחר הכתיבה והלימוד, בא גם "הקהל" (ראו פסוק יב שם) וקריאת השירה בציבור. הפסוק המסיים את פרשתנו הוא הכותרת של הפרשה הבאה. אך בין שני הציטוטים שהבאנו, בין פסוק יט ופסוק כח, מופיע ציווי נוסף המתייחס לכתיבת התורה כולה, ככתוב בפסוקים כד-כו: "וַיְהִי כְּכֹלֹת מֹשֶׁה לְכַתֵּב אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל סֵפֶר עַד תָּמָס: וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת הַלּוּחִים ... לִקַּח אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשָׂמָתָם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית ה' אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה שָׁם בְּךָ לְעֵד". זאת ועוד, כתיבת ספר התורה נזכרת כבר בפסוק ט, בראשית הפרק, עוד לפני כתיבת השירה, ככתוב שם: "וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָהּ אֶל הַלֵּוִיִּם בְּנֵי לֵוִי הַנְּשָׂאִים אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' וְאֵל כָּל זְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל". וגם שם יש מצוות הקהל לדורות (עליה הרחבנו בדברינו [מצוות הקהל](#) ובדברינו [מעמד הקהל לאורך הדורות](#) בפרשה זו). התורה והשירה שזורים זה בזו עד שאולי נאמר שהשירה היא התורה והתורה כולה היא השירה?

³ ורשב"ם מבאר שם: "השירה - סידור דברים קרוי שירה. הזאת - פרשת האזינו שמעידה עליהם פורענות לכשיעברו על המצות ויבינו כי בחטאותם לקו". כך משמע גם מפירוש אבן עזרא שמדגיש את הפן הדקדוקי ואת "הטעמים הקשים" של השירה שצריכה כתיבה ולימוד בע"פ מדוקדקים וכן את המצווה לכתוב אותה לדורות: "מצווה שיכתוב אותה משה, גם כל מבין לכתוב". עפ"י כל הפרשנים האלה, "השירה" כאן היא שירת האזינו או פרשת האזינו, שכאמור יש לה חלוקה קדומה ומסומנת לקריאתה בציבור.

⁴ רמב"ן מצטרף אף הוא לשיטת רוב פרשני המקרא ואף מגדיל בשיר וזמרה, עליהם לא שמענו ממקורות אחרים ולא ברור מהיכן לקח רמב"ן עניין זה. מה גם שפסוקים רבים בשירת האזינו הם תוכחה ודברים קשים! רמב"ן גם מדגיש את חלקו של יהושע הן בכתיבת השירה והן בלימודה - בשימה בפה, כפי שעושה זאת אחריו גם חזקוני בפירושו לדברים לב מד. אך עדיין משה הוא העיקר, הוא אבי השירה. שיטה זו של רמב"ן לא כל כך עולה בקנה אחד עם דבריו בהקדמתו לפירושו לתורה (לספר בראשית), שם נראה שהוא כורך את כתיבת השירה עם כתיבת ספר התורה, כפי שאכן עולה מהפסוקים בפרשתנו (הערה 2 לעיל). ראו גם פירושו לדברים לא כד בשם אבן עזרא. ראו גם פירוש צרור המור בנושא זה: "ואמר ועתה כתבו לכם את השירה הזאת. כלומר התיקון לכל זה היא התורה". זו גם דרכם של חז"ל לזהות את השירה עם התורה כולה כפי שנראה, אך רמב"ן על הפסוק שלנו הוא חד-משמעי כרוב פרשני המקרא ומוסיף לשירה גם שיר וזמרה, אולי טעמי תורה מיוחדים. ועוד נראה להלן את דרכו הייחודית של רמב"ן.

⁵ מאמר זה שחלק מהמצוות נתנו מן השמים וחלק בארץ, הוא ייחודי, עד כמה שחקרנו, למדרש ספרי זה, ויש להעריכו מול מאמר חז"ל "האומר אין תורה מן השמים אין לו חלק לעולם הבא" (מסכת סנהדרין פרק י משנה א). ראו גם ברכת התורה המיוחדת כחלק מברכות השחר במסכת סופרים פרק יג הלכה ו: "ביחיד כשהוא משכים לקרוא, אומר: ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם הנותן תורה מן השמים חיי עולמים ממרומים, ברוך אתה יי נותן התורה". ומה עם החלק שניתן לדברי מדרש ספרי בארץ?

⁶ במקומות רבים ראינו שגוברת ידו של משה בוויכוחיו על הקב"ה (שיבור הלוחות, חטא העגל, חטא המרגלים ועוד) וכאן, כמו גם בסירובו של הקב"ה להתיר כניסתו של משה לארץ, נתקיימה של הקב"ה ולא של משה. נראה כאילו משה מנסה להעיד על בני ישראל את התורה והבריאה כולה (שמים וארץ) ואילו הקב"ה "מסתפק" בשירת האזינו ויודע את כוחה. כך או כך, הרי לנו שגם

סנהדרין דף כ"א עמוד ב – ממלך לכל אדם, השירה היא התורה כולה

וכותב ספר תורה לשמו.⁷ תנא: ובלבד שלא יתנאה בשל אבותיו.⁸ אמר רבה: אף על פי שהניחו לו אבותיו לאדם ספר תורה - מצוה לכתוב משלו, שנאמר: "ועתה כתבו לכם את השירה" (דברים לא יט).⁹

רמב"ן דברים ל כד-כו – השירה מתווספת לתורה ומשלימה אותה

כי מתחילה כתב את התורה ויתנה אל הכהנים כאשר נאמר למעלה (פסוק ט), ולא אמר להם אנה יניחו אותה. ואחרי כן נצטוו בשירה הזאת, ויכתוב אותה וילמדה את בני ישראל בו ביום, והנה הוסיף אותה על התורה... ויתכן, כי אחרי שכתב השירה וילמדה את בני ישראל איש איש לשבטיהם, שהביאם לפניו אל בית המדרש, קִּתְּבָהּ בספר התורה. וצוה את הכהנים לקוח את ספר התורה, לומר שגם השירה תהיה מונחת בארון עם התורה, שהיא מכלל התורה כי היא שם לעד. ואמר להם, שיקהילו אליו עוד כל זקני השבטים והשוטרים, והעם יאספו עמם כי כן נאמר בסוף (להלן לב מד) ויבא משה וידבר את כל דברי השירה הזאת באזני העם.¹⁰

מסכת עירובין דף נד עמוד ב – סדר הלימוד

תנו רבנן: כיצד סדר משנה? משה למד מפי הגבורה, נכנס אהרן ושנה לו משה פירקו. נסתלק אהרן וישב לשמאל משה. נכנסו בניו ושנה להן משה פירקו, נסתלקו בניו, אלעזר ישב לימין משה ואיתמר לשמאל אהרן. רבי יהודה אומר: לעולם אהרן לימין משה חוזר. נכנסו זקנים ושנה להן משה פירקו, נסתלקו זקנים, נכנסו כל העם ושנה להן משה פירקו. נמצאו ביד אהרן ארבעה, ביד בניו שלשה, וביד הזקנים שנים, וביד כל העם אחד. נסתלק משה, ושנה להן אהרן פירקו. נסתלק אהרן שנו להן בניו פירקו. נסתלקו בניו, שנו להן זקנים פירקו. נמצא ביד הכל ארבעה. מכאן אמר רבי אליעזר: חייב אדם לשנות לתלמידו ארבעה פעמים. וקל וחומר, ומה אהרן שלמד מפי משה, ומשה מפי הגבורה - כך, הדיוט מפי הדיוט - על אחת כמה וכמה.¹¹

מדרש ספרי סובר ש"השירה" היא שירת האזינו כשיטת פרשני המקרא. כך גם נראה בבירור גם באוצר המדרשים (אייזנשטיין) פנחס בן יאיר עמוד 483 כשהוא משווה את פרקי איכה המסודרים עפ"י האל"ף ב"ת עם שירת האזינו: "ולמה נכתב כל הספר הזה (איכה) כסידור כ"ב אותיות שבא"ב? בשביל שיהא הספר הזה מוכן ורגיל לכל ישראל בפייהם, כשם שנאמר על השירה הגדולה: ועתה כתבו לכם את השירה הזאת וגו' (דברים לא יט)". שימו אגב לב לכינוי "השירה הגדולה" לשירת האזינו שלא מצאנו בשום מקום, זולת מדרש זה.

⁷ כך בין שאר דיני המלך במסכת סנהדרין פרק ב משנה ד: " ... וכותב לו ספר תורה לשמו. יוצא למלחמה - מוציאה עמו. נכנס - מכניסה עמו. יושב בדין - היא עמו. מיסב - היא כנגדו, שנאמר: והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו (דברים יז יט).

⁸ תוספת "תנא" זה לקוחה כך נראה מתוספתא סנהדרין פרק ד הלכה ז: "וכותב לו ספר תורה לשמו, שלא יהא נאות בשל אבותיו אלא בשלו, שנאמר: וכתב לו - שיהא כתיבה לשמר". וממלך למדו חז"ל לכל אדם בישראל, שהרי כל ישראל מלכים ובני מלכים הם (אבות דרבי נתן נוסח ב פרק מד, שבת קכח ע"א).

⁹ עיקר עניינינו כאן היא השיטה כאן שהשירה היא התורה כולה. כך הוא גם בגמרא נדרים לח ע"א, כאשר רבי יוסי בר' חנינא מנסה לומר שם שלכתחילה לא ניתנה תורה אלא למשה ולזרעו ומשה "נהג בה טובת עין ונתנה לישראל". בסופו של הדיון שם, דוחה הגמרא את הרעיון בהתבסס על הפסוק: "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת", היינו לכל ישראל. ואם זה לא מספיק אז נוסף שם גם הפסוק: "למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל". פשיטא לגמרא שמדובר בתורה כולה (ורבי יוסי בר' חנינא התייחס רק לפלפול התורה, ליכולת "להבין דבר מתוך דבר" - כוח שניתן רק למשה ולזרעו והוא נהג בו "טובת עין ונתנה לישראל", ראו דיון קצר על גמרא זו בדברינו [מורשה קהילת יעקב](#) בפרשת וזאת הברכה). סוף דבר, הרי לנו שני מקורות ברורים בגמרא שהשירה היא התורה כולה ובניגוד לשיטת מדרש ספרי! הפסוק: "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת" הוא המקור למצוות כתיבת ספר תורה! היא מצוות תר"ג החותמת את מנין המצוות בספר החינוך (מצוות עשה יח בספר המצוות לרמב"ם): "מצווה תריג - שצטוונו להיות לכל איש מישראל ספר תורה. אם כתבו בידו הרי זה משובח ונאהב מאד ... מעלה עליו הכתוב כאילו קבלו מהר סיני. ומי שאי אפשר לו לכתבו בידו ישכור מי שיכתבו לו. ועל זה נאמר: ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל. כלומר, כתבו לכם תורה שיש בה שירה זאת". השירה היא התורה והתורה היא השירה. האם זה פותר את סבך הפסוקים (הערה 2 לעיל)?

¹⁰ רמב"ן הוא בין הפרשנים המעטים שמצאנו שמנסה להתמודד עם קשיי הפסוקים שבסוף פרק לא, כד - סוף הפרק, שמערבבים את כתיבת התורה עם כתיבת השירה ולימודה. בכך אולי גם לגשר בין גישת פשט המקראות, כפי שהבינו פרשני המקרא ומדרש ספרי, וגישת חז"ל (להוציא הספרי) שהשירה היא התורה. סדר הדברים עפ"י רמב"ן הוא כך: תחילה נכתבה התורה בלי פרשת האזינו (אולי גם בלי נצבים ואילך, כל ארבע הפרשות האחרונות של התורה שעפ"י המסורת נאמרו כולן ביום האחרון לחייו של משה, ראו רש"י תחילת פרשת נצבים). אח"כ התווספה השירה ונכתבה לעצמה ואולי גם הושמה בארון לצד ספר התורה. אח"כ הוספה השירה (וכל ארבע הפרשות האחרונות של ספר דברים כך צ"ל) לספר התורה (ובא יהושע והשלים את שמונה הפסוקים האחרונים שבתורה, עפ"י הגמרא בבא בתרא יד ע"ב). סדר עניינים זה יכול להתחבר לשיטה שהתורה מגילות מגילות נכתבה. ראו דברינו [תורה חתומה ניתנה או מגילה מגילה ניתנה](#) בפרשת משפטים. רמב"ן נשאר נאמן לשיטתו שהשירה היא שירת האזינו ולא התורה כולה כחז"ל. ראו זאת עוד, הלשון "עד תומם" מופיעה פעמיים בפרק לא: בפסוק כד על כתיבת התורה ("כי מעתה לא יגעו בו כלל להוסיף או לגרוע", כלשון רמב"ן), ובפסוק ל על הקראת השירה בהקהל. זה עיקרה בכתב, וזו עיקרה, הגם שנכתבה, בע"פ - "שימה בפייהם".

¹¹ עברנו מכתבת השירה היא התורה לסדר לימודה - לשליש השני של הפסוק: "וְלִמְדָהּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁמְהָ בְּפִיהֶם". מדרש זה משמש מוטיב ראשי בהקדמת הרמב"ם לפירושו למשנה ויש שם דקויות לשון חשובות לעניין האבחנה בין "כתבו", "למדה" ו"שימה בפייהם". בכך אנחנו מקדימים את המאוחר, לפיכך נביא את דברי הרמב"ם בלי שום תוספת והסבר משלנו: "דע שכל מצוה שנתן הקב"ה למשה רבינו ניתנה לו עם פירושה. היה הקב"ה אומר לו המקרא ואח"כ אומר לו פירושו וביאורו וכל מה שכלל אותו המקרא המחוכם. וכך היה סדר לימודו לישראל: היה בא לאוהלו, נכנס אצלו אהרן תחילה, והוא מסדיר לו המקרא שקבל פעם אחת ומלמדו פירושו. נסתלק אהרן ובא לו לימין משה רבינו. נכנסים אח"כ אלעזר ואיתמר בניו, מסדיר להם משה כמו שהסדיר לאהרן ומסתלקים

רבי עקיבא אומר: מניין שחייב אדם לשנות לתלמידו עד שילמדנו – שנאמר: "ולמדה את בני ישראל" (דברים לא יט).¹² ומנין עד שתהא סדורה בפייהם – שנאמר: "שימה בפייהם". ומניין שחייב להראות לו פנים – שנאמר: "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" (שמות כא א).¹³

מגילת תענית (ליכטנשטיין) הסכוליון – איסור כתיבת ספרי הלכה

בארבעה בתמוז עדין ספר גזרתא. מפני שהיה כתוב ומונח לצדוקים ספר גזרות אלו שנסקלין ואלו שנסרפין אלו שנהרגין ואלו שנחנקין. וכשהיו יושבין ואדם שואל ומראין לו בספר, אומר להם: מנין שזה חייב סקילה וזה חייב שרפה וזה חייב הרגה וזה חייב חניקה? לא היו יודעין להביא ראיה מן התורה. אמרו להם חכמים: הלא כתוב "על פי התורה אשר יורוך וגוי" – מלמד שאין כותבין הלכות בספר.

דבר אחר: ספר גזרתא, שהיו ביתוסין אומרים: עין תחת עין שן תחת שן, הפיל אדם שן חברו יפיל את שנו. סמא עין חברו יסמא את עינו - יהו שווים כאחד. ופרשו השמלה לפני זקני העיר דברים ככתבן. וירקה בפניו שתהא רוקקת בפניו. אמרו להם חכמים: והלא כתוב: "התורה והמצוה אשר כתבתי להורותם". התורה - אשר כתבתי, והמצוה - להורותם. וכתב: "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפייהם". ולמדה את בני ישראל זה מקרא. שימה בפייהם אלו הלכות. יום שבטלוהו עשאוהו יום טוב.¹⁴

מדרש אגדה (בובר) שמות פרק לד – עיקר הברית הוא על התורה שבע"פ

"ויאמר ה' אל משה כתוב לך" (שמות לד כז) - אלו עשרת הדברות. "את" - להביא שאר המצוות. "הדברים האלה" - זה ספר התורה כולה. "כי על פי הדברים האלה" - אלו הוריות של תלמוד. שעיקר הברית נכרת על פירושי התורה, שנאמר: "ולמדה את בני ישראל שימה בפייהם" (דברים לא יט). שכל הדורש פסוק כצורתו בלא מדרש, ובלא שלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן, עליו הכתוב אומר: "והכסיל בחשך הולך" (קהלת ב יד).¹⁵

במדבר רבה יד ד פרשת נשא – סימנים בתורה

... נכנסים אח"כ שבעים זקנים ומלמד משה ג"כ כמו שלמד אהרן ובניו. ואח"כ נכנסים המון העם כל המבקש ה' ומסדיר גם להם כדי שישמעו כולם ממנו ... וחוזרים אח"כ גם שבעים זקנים ומסדירים אותו המקרא לכל ההמון פעם אחת. נמצא שכל העם שמעו אותו מקרא ארבע פעמים: פעם ממשה ושינה מאהרן ושלישית מבניו ורביעית משבעים זקנים. ומתפזרים העם ללמד זה לזה מה ששמעו מהשליח, וכותבים המקרא במגלות. ומתפזרים השרים בכל בית ישראל ללמד ולשנן עד שידעו אותו מקרא וישכילו קריאתו, ומלמדים אותו ביאור אותו המקרא שניתן מאת ה', ואותו הביאור הוא כללי עניינים. והיו כותבין המקרא וזוכרים הקבלה על פה, וכך אומרים חכמים עליהם השלום תורה שבכתב ותורה שבעל פה". רמב"ם מוסיף ומרחיב על דברי הגמרא הן בחלקם של הזקנים והן בתיאור של העם שמלמדים האחד את השני. הברייתא בגמרא מסתיימת בזקנים ששמעו ממשה ולימדו את ההמון ואילו הרמב"ם מתאר כיצד מחנה ישראל כולו הופך לבית מדרש אחד גדול

¹² ומי מתאים יותר מרבי עקיבא לומר דברים אלו! זה שבגיל ארבעים שנה למד ביחד עם בנו את האל"ף ב"ת אצל מלמד תינוקות (אבות דרבי נתן נוסח א פרק ו). ראו גם בראשית רבה כ ו וכן שם לד טו, וכן באיכה רבה א טז על תלמידים שהתקשו בלימודם ומלמדיהם שמו לב לכך ומה עשו בנדון. ראו עוד זאת בגמרא תענית ח ע"א על חובת התלמיד לשנן ולהסדיר את משנתו לפני שהוא בא אצל רבו (יש לקיש לפני ר' יוחנן, רב אדא בר אבהו לפני רבא). ושם גם מאמרו של רבא: "אם ראית תלמיד שלימדו פסוקה עליו כבדלו - בשביל רבו שאינו מסביר לו פנים". וזה נושא מעניין מאד, אך אנו רוצים לחזור לפסוק בפרשתנו של כתיבת השירה ושימתה בפה.

¹³ כאן "שימה בפייהם" ובתחילת פרשת משפטים "תשים לפניהם". שם משפטים וכאן שירה. ומכאן גם דרשתו של ר' עקיבא שהזכרנוהו בהערה הקודמת, במכילתא דרבי ישמעאל משפטים - מסכתא דנזיקין פרשה א: "רבי עקיבא אומר: ואלה המשפטים, למה נאמר? לפי שהוא אומר: דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם. אין לי אלא פעם אחת, מנין שנה ושלוש ורבע עד שילמדו? תלמוד לומר: וְלִמְדָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (דברים לא יט), יכול למדין ולא שונין? תלמוד לומר: שימה בפייהם; יכול שונין ולא יודעין? תלמוד לומר: ואלה המשפטים וגו', ערכם לפניהם כשולחן ערוך, כענין שנאמר: אתה הראית לדעת (דברים ד לה): הכל בדגש ללימוד בע"פ ושינון - שימה בפייהם. מהיכן? מהכתב? מפי המורה כמו משה לאהרון, אהרון לבניו, בניו לזקנים וכו', כמו שרשרת המסורה בתחילת מסכת אבות? ראו מקומו היחסי של הספר, של הכתיבה, של "כתבו לכם" בהשוואה עם "שימה בפייהם"!

¹⁴ לנוסח מדויק, להסבר וביאור של מקור זה, כמו מגילת תענית כולה והסכוליון הנספח לה, ראו ספרה של **ורד נעם, מגילת תענית, הוצאת יד בן צבי, ירושלים, תשס"ד**. מה שחשוב לעניינינו הוא העדות, הקדומה ביותר שיש לנו, על מחלוקת הפרושים עם כותת אחרות (צדוקים, בייטוסים, איסיים) לגבי מעמדה של התורה שבע"פ והאיסור לכתוב הלכות. ביטולו של ספר הגזירות שבו נכתבו ההלכות ע"י הכתות שהפרושים התנגדו להם, היה סיבה לקביעת יום טוב שבו אסור לספוד ולהתענות (בהפוך מהמשתמע משמה, מגילת תענית מפרטת דווקא את הימים שאין להתענות בהם מחמת אירוע טוב שקרה לעם ישראל). הסמך שחכמים מצאו לאיסור כתיבת ספרי הלכות ותיעודה בכתב של התורה שבע"פ הוא מהפסוק שלנו: "שימה בפייהם". כתבו את המקרא, אבל שמרו בע"פ את התורה שבע"פ ואת דרכי פסיקת ההלכה. וכמאמר הראשונים (ריה"ל, המאירי): "מפי סופרים ולא מפי ספרים", מאמר שמגיע לו דף משלו בהזדמנות נאותה.

¹⁵ המקור המרכזי למעמדה של התורה שבע"פ אצל חז"ל הוא הפסוק בספר שמות לד כז: "כי על פי הדברים האלה כרתתי אתך ברית ואת ישרא"ל, אותו הוא דורש כאן תחילה, ראו דברינו **כתוב לך את הדברים האלה** בפרשת כי תשא. אבל הפסוק שלנו: "כתבו את השירה ... ולמדה .. שימה בפייהם" הוא מקור שני חשוב וכמובן בשיטה שהשירה היא התורה כולה.

"ויותר מהמה בני היזהר" (קהלת י יב) - יותר מדברי תורה הוי זהיר בדברי סופרים. וכן הוא אומר: "כי טובים דודיך מיין" (שיר השירים א) - טובים דברי דודים מיינה של תורה. למה? שאין אדם מורה כראוי מדברי תורה, מפני שהיא סתומה וכולן סימנין, שנאמר: "ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם" (דברים לא יט) - סימנין בפיהם. אבל מתוך דברי חכמים אדם מורה כראוי מפני שהם פורשים את התורה.¹⁶

פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) דברים פרשת וילך – שימה לצד כתיבה

"ועתה כתבו לכם את השירה", אמר רבא: אף על פי שהניחו לו אבותינו לאדם ספר תורה מצוה לכתוב לו לשמו. "ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם" - שתהא מושמת היא בפיהם ומסודרת.¹⁷

שבת שלום וגמר חתימה טובה

מחלקי המים

¹⁶ פורשים את התורה היינו מפרשים ואולי גם פורשים כשולחן ערוך ועליו מפה (ושמא גם פורסים למסכתות וסוגיות ודרשות). "שימה בפיהם" הוא גם סמך חשוב לעשיית סימנים לתורה שהיא שיטת זכירה של התורה שבכתב בדיוק האותיות והבחנה בין אותיות דומות שעל בסיס זה נזכרת ונדרשת התורה שבע"פ הצמודה לה, שהיא בעיקר שיטת מדרשי ההלכה הצמודים לפסוקים. יסוד מדרש זה, אגב, הוא בגמרא עירובין כא ע"ב וכבר זכינו לדון בפסוק זה מקהלת בדברינו [עשות ספרים הרבה](#) בקהלת, שבת המועד סוכות. גם נושא הסימנים לתורה מחייב עיון מיוחד, ראו כמקדמה מסכת שבת קד ע"א: "סימנין עשה בתורה וקנה אותה". ראו גם משנת רבי אליעזר פרשה ז: "למה התורה דומה? לפלטיין גדולה, שהיא מלאה בתים וקסוסאות ואכסדראות, וכל מי שהוא נכנס לתוכה לא היה יודע לצאת. הפקחין מה הן עושין? נותנין סימנין בכניסתן, כדי לידע ביציאתן. כך היא דברי תורה - צריך אדם ליתן סימנין בלבו, כדי שלא ישכחם, שנאמר: טוב מראה עינים מהלך נפש". ובע"ה נזכה להקדיש דף מיוחד לנושא הסימנים בתורה.

¹⁷ ללימוד בע"פ, גם של המקרא: שירת הים, שירת דבורה, שירת האזינו, ברכות משה ויעקב, פרקים מתהלים, פסוקים ממשלי וכו', יש ערך רב בהעשרת לשון האדם ושפתו. שהרי בשעת הכתיבה אי אפשר כל הזמן לרוץ ולחפש בספר, ומה בכלל תחפש? איך תדע מה לחפש והיכן? לאחרונה יש חזרה, בבתי ספר מסוימים במחוזותינו, לשינון ולימוד בע"פ של מקרא ומשנה בפי התלמידים ונראה שטוב הדבר. המחשב מסייע למי שיש בידו קצה חוט לפחות.